זה היה העולם הזה שהיה

לפני 25 שנה

גיליון „העולם הזה" שיצא לאור לפני 25 שנים בדיוק, הוקדש בחלקו ליום־העצמאות, תש"ב, כאשר במרכזו כתבת־רקע תחת הכותרת „זה היה כך". בנוסף הכתבה אישים כאליף יצחק שדה, ירחם כהן, פינחס רוזן, נתן ילין־מור, זהירה חריפאי ואחרים, שתיארו את הקורות אותם ביום הכרזת המדינה.

תחת הכותרת „ציונות בלי ציונות" מתואר גרעין „עמית", שהיה הגרעין־הקיבוצי הראשון במדינה, שבלט בהיותו בלתי־תלוי לחלוטין במיפלגה או מסגרת פוליטית כלשהי. הגרעין, שנוסד בעידודה של מערכת „העולם הזה", והיה מורכב בדובו מבני־עיר, החל השבוע לפני 25 שנים את הכשרתו החקלאית בקיבוץ תל־יזרעם.

השבוע לפני 25 שנים התפרסמה ב„העולם הזה" תמצית צוואה של חוברת בת 70 עמודים, שפרסמה באופן בלתי־חוקי תחת הכותרת „על כן סער הים", בהתימת „נאמני כיוון הימאים". החוברת נתחה את גירסי „מרד הימאים", פירשה את מניעיו יאת השתלשלות העניינים, ונקבה בשמות האשמים והמדכאים של המרד. מדור חדש שהחל את הופעתו ב„העולם הזה" היה „איש החודש", כאשר נשיא ארצות־הברית, הארי ס. טרומן, הוא איש־החודש הראשון.

בשער הגיליון: תמונה של נערה ונער, מלוחמי תש"ח, הממחישים את השורה משירו של נתן אלתרמן „מגש הכסף": „אז מנגד ייצאו נערה ונער..." עורך השבועון כתב עליהם ועל מגש־הכסף: „למחרת היום, כשהגיזם היה גמור, למראית־עין, היה המעש הראשון של המדינה לדרוך על המגש, לנפ־צו לרסיסים..."

הקרב המכריע נגד פלישת־הארבה ✷ מרד נכי מילחמת השיחרור ✷ צנזורה נוסח 1952 ✷ הלול של יצחק שדה

„העולם הזה" 757
תאריך: 29.4.52

העם

מי יכול לבער?

„והפחה ביפו הקפיד שכל איש ואשה, נער ונקן יביא שלוש פונט * אוסף ארבה להאבידם מהארץ ופשטו העם וליקטו וה־ביאו, ומי שאסף יותר מכל לאחרים, וגם הביצים מאספים. אבל מי יכול לבער מ־הארץ החיל הגדול הזה?"

כך שאל העיתון הלבנון של ערב חודש תמוז תרכ"ה (1865), וכך שאלו מאות־אלפי תושבי ישראל השבוע, כאשר הג־חית עליהם הטבע אותה מכה ישנה־נושנה: הארבה. התרדה שמילאה את לבבות תו־שבי הארץ היתה אותה חרדה שרבצה על תושבי יפו לפני 87 שנה — רק שי־טות הלחימה במכה השתנו.

הפעם לא יצאו התושבים לשדות „לא־סוף שלושה פונט ארבה". רבבות מקלטי הרדיו, ההעיתונים, שידרו את הוראות מישרד־החקלאות: אין לגעת בארבה או לגרשו. יש להרשות לו לנחות בכל מקום אשר יבחר לו, לסמן את המקום ולהודיע מייד למשטרה או למטה המילחמה בארבה — המחלקה־להגנת־הצומח של מישרד־החקלאות.

ביום הראשון לא יכלו אנשי מישרד־החקלאות לנקוט כל פעולה ממשית: ה־רוח החזקה שנשבה בעיקבות החמסין לא אפשרה פיזור הסרונן המורעל מן המטו־סים מעל למקומות־התחנייה של הארבה. אולם מחנות אלה לא היו כל סכנה מיי־דית: דרושה להם חנייה של יומיים עד אשר יטילו הנקבות הנבדלות מן הזכ־רים על־ידי הנחון המוארך והאפור, את ביציהן אל תוך האדמה. רק כשיבקעו החסילים מתוך הביצים, כעבור שבועיים, תתחיל המילחמה האמיתית. כי בעוד ש־הארבה ה„מבוגר" אוכל כמויות ירק זעי־רות, זולל החסיל פי־שיבעה מניפחו מדי־יום.

האזרה צופה לתוצאות מילחמה זו — מילחמה בין מיליוני שיני־מסור ואלפי לוחמים חקלאיים, המילחמה על מגת הירי־קות שלה ציפה האזרח משך כל חדשי ה־חורף, ועל מגת־הלחם היומית.

חודת האומה

דם, לא דולרים

רטט עבר באולם בית־החלוצות. נכה קטוע־יד התרומם מעל מושבו, צעק בקול רועד מהתרגשות: „המדינה נקנתה בדם, לא בדולרים!"

שב בחיפה

ארבעה חודשים אחרי שביתת הימאים הגדולה, שנמשכה 40 יום ושעלתה למדינה במאות־אלפי לירות של נזקים וחיבלה בהתפתחות הימאות העיב־רית, החלה תנועה של ערימת ימאים, ביניהם ותיקים שנטשו את אוניותיהם בנמלים זרים ועברו לאוניות זרות. הצי ששבת בנמל חיפה (**ראה תמונה**), מזכיר מאד את מראות נמל חיפה השבוע, בשנת 1977, כאשר נחסם הנמל בשל שביתת קציני־הים.

לא יצאו חודשיים מאז הבטיח בי ג'.* לאירגון משתכני שלב ב' שחומרי־הבניין לשיכונם רב־הדחיפות יירכשו בשער הישן של הלירה, והשבוע קמה צעקה גדולה: ועדת־שרים בינמישרדית הוציאה מסקנות מלעיגות של הבטחותיו הנדיבות של ראש הממשלה. מישרד־האוצר היה תקיף: ראש־הממשלה מפזר את כספי האוצר ביד רח־בה, מעמיק את הפער בתקציב המטבע ה־זר.

הצעקה התפשטה, החרישה את אוזני 700 האספים לאספיפ־מתאה רבתי שנק־ראה על־ידי ראשי האירגון. הסיקו 627 מישפחות חיילים משוחררים ונכים: אם גזירת השרים תוכח כתבוסה מכרעת וסר־פית לראש־הממשלה, ניאלץ לוותר על זכר־תנו לשיכון. אך מסקנה זו לא הפיגה את הזעם והמרירות שחישמלו את אווירת אולם בית־החלוצות התל־אביבי. טען יש־ראל מידברי, יו"ר אירגון המשתכנים: חוסר חומר־בנייה הוא נימוק מגוחך, שעה שכל אחד מאיתנו יודע שבמשך ארבע שנים, מאז הובטה שיכון לחוזרים משדה־הקרב, הוקמו שיכונים שונים, כולל שי־כוני־מותרות וחווילות מפוארות, לרבות נזילה של חומרי־בניין לשוק השחור.

המלצה על מקל־נדודים

עם בוקר לבשה הקרייה מראה בלתי־רגיל, אך לא בלתי־שכיח. נכים פשטו על מבואותיה, גדרו את רגלי־העץ שלהם על־פי רחובותיה הראשיים של הקרייה. קבוצות גדולות ניראו מתקדמות מכל הע־ברים, משרכות את רגליהן לאיטן, אל ה־מטרה: מישרד־האוצר. דקות מעטות לפ־ני פתיחת שערי שני בנייני האוצר לעש־רות פקידיו, המתכנסים לעבודת יומם, צבאו 200 נכים על כל הכניסות, כולל חלו־נות נמוכים. המצור היה חזק וחסר־פש־רות. הפעם לא פיזרה המישטרה את ה־שובתים. היא אף לא התערבה. שר־האוצר הודה, בעקיפין, שכוח מישטרתי איננו התרופה הבדוקה לנקודה רגישה זו, אישר בכך את האשמות באי־כוח אירגון הנכים: המדינה אינה מלאה את התחייבויותיה כלפי האנשים שא־בדו את כושר עבודתם בשדה־הקרב.

כשעה לאחר־מכן טילפנו מירושלים, והודיעו לשובתים שמישלחת נכים ששב־תה במישרד האוצר בקרייה הירושלמית, נתקבלה על־ידי שר־האוצר. המצור הוסר, וההתקהלות הצטמצמה. פקידי האוצר הת־כנסו מאחרי שולחנות עבודתם, עשרות הנכים חדרו למידשאה המטופחת שבחצר הבניין, רבצו על הדשא: „לא נזוז מכאן עד שנמצא אוזן קשבת לתביעותינו".

דפי דרגה ב'. בשעתו קבעה הכנסת: לנכים בעלי אחוזי נכות נמוכים מ־50 אחוז, יינתן תגמול חד־פעמי בשיעור של חמש לירות האחוז, השאר יקבלו תשלום חודשי של 34 לירות בתנאי שיהיו חסרי־תעסוקה. גבה שהצליח להכשיר את מומין לעבודה חלקית שהכנסתה אינה עולה על עשרים לירות לחודש ייהנה, למשל, מ־פנסיה בת חמש לירות בלבד.

טענו הנכים נגד החוק: בתיאוריה הוא התקבל על הדעת, אך לאחר חודשי־ניסיון מעטים התגלה כבלתי־מציאותי. הם תב־עו שינוי בחוק תשלום פנסיות חודשיות לבעלי 20 אחוזי נכות ויותר (כנהוג ב־אנגליה וארצות־הברית) בגובה משכורותי־הם של פקידי־ממשלה בעלי דרגה ג'.

מישרד־הביטחון נקט את האמצעי הב־דוק: הרכיב ועדת־שרים שהשיגה פשרה כתום שנה של ישיבות אינסופיות: הפנ־סיות תשולמנה לבעלי 35 אחוזי נכות ו־מעלה לפי משכורות עובדי המדינה, דרגו ב'. שר־האוצר התייחס בשלילה לתוכנית להצמיס על תקציבו עול כבד נוסף, והפ־עיל וטו לביטול המלצות מישרדי־הממשלה. במקביל שר־האוצר את סיכויי מסקנת ועדת השרים להגיע אי־פעם לכנסת ב־הצעת־חוק, ועורר את זעם אירגון־הנכים.

לתביעה הכללית, שהקיפה 4000 נכי מילחמת השיחרור (מהם 300 קטועי יד ורגל, 24 עיוורים, 28 משותקים מהמותן ומעלה, המישה ההסרים יד ורגל, ארבעה חסרי שתי רגליים, שניים חסרי שתי ידיים) נתווספה תביעתם של 400 נכים בלתי־משוקמים.

לזעמם של השובתים התל־אביביים לא .מצא פורקן, כי מישרד־האוצר לא ייפה את כוחו של איש מעובדיו לפתוח במשא־ומתן עם השובתים.

* דויד בן־גוריון.

חיאטרון

זמכטנגוב?

כאשר שודר, לפני כשלוש שנים, תס־כית מאת י. אדוניקם בשם ילדותיות שניה, האזינו לו רבים ונהנו, ואיש מהם לא מחה או נעלב. שונים היו פני הדברים כ־שהגיש תיאטרון זירה גירסה מוחזת ל־מועצה־לביקורת־סרטים־ומחזות. בלי רש־יון המועצה אין להציג כל מחזה בארץ, והמועצה ביקשה ששחקני זירה יעלו לירו־שלים, ויציגו את המחזה לפני חבריה. רק לאחר־מכן יוחלט אם יש להרשות את הצגת ילדותיות שנייה לפני הקהל או לאו.

כוונת המועצה לביקורת היתה ברורה: המחזה הוקדש ל„זקני התיאטרון העברי", ואנשי הצנזורה רצו להיווכח אם שחקני זירה אינם מחקים במישחקם אישים מן התיאטרונים הוותיקים, כיוון שעלילת ה־מחזה נראית כלקוחה מן המציאות התי־אטרונית בארץ. היא מספרת על זוג שח־קנים מפורסמים בגיל־העמידה, שולמית (מיתה) ואביגדור (ביגדור) א... השולטים למעשה בתיאטרון קואופרטיבי המסן, מקבלים את מרבית התפקידים הראשיים. חלומה של מיתה הוא לשחק את יוליה; חלומו של בעלה הוא להיות רומיאו ב־טראגדיה השקספירית. כשהוחלט בתיאט־רון להעלות את המחזה, היה ברור לכל ששני התפקידים הראשיים יפלו בידי מי־תה ויגיגדור. ברם, כל אחד מבני הזוג סבור אחרת: מיתה בטוחה שבעלה קשיש מדי לגבי תפקיד רומיאו, בעוד שאותה הולם תפקיד יוליה; ביגדור משוכנע שהוא רומיאו האידיאלי בעוד מיתה מבוגרת מכדי שתוכל לעצב את יוליה.

כשנתקבלה בקשת הצנזורה, התנגדה ההנהלת תיאטרון זירה למלאה, וטענה: לצנזורה סמכות לבקר רק את כתב־היד, ולא את המישחק. לאחר חליפת־מיכתבים חזרה־בה המועצה־לביקורת מבקשתה, ו־התירה להציג את המחזה בתנאי שתוש־מטה ממנו מיספר שורות, ביניהן ההקד־שה. קיצפה של הצנזורה נפל בעיקר על השם „זמכטנגוב" המופיע במחזה, בגלל הדמיון (הבלתי־מיקרי) לווכטנגוב, במאי הבימה. על שמות נוספים המופיעים בילי־דותיות שגייה, כמו: צ'פקין, פריסקוב, לומבק, שינצוב, פרסקי, מסקובניק, סטרץ, גלאשוב, בלומברג וכו', ישבה הצנזורה על המדוכה, לא מצאה להם בני־דימיון בתול־דות התיאטרון העברי, והתירה אותם.

אנשים

יצחק („הזקן")* **שדה**, אלוף הפלמ"ח, גילה פינת־סתרים בביתו היפואי: לול־עופות המכיל תריסר תרנגולות בעלות תפוקה של שבע ביצים ליום.

אל"מ ד"ר חיים שיבא, שהפך מנ־הלו־הכללי של מישרד־הבריאות, העמיד עצמו כדוגמה אישית לפקידיו ולאזרחי המדינה, כשהוחלט על חיסון־החובה נגד טיפוס־המעיים, והיה ראשון פקידי מישרד־הבריאות שזכה בזריקת חיסון. אחר־כך הודיע ד"ר שיבא לפקידים שביקשו שיח־רור מעבודתם מפאת כאב הזריקה: „תפי־חה קלה בזרוע איננה מחלה."

* בניגוד לביטוי מאוחר, שהשתרש במדינה כי „הזקן" הוא בן־גוריון, הרי „הזקן" האמיתי היה יצחק שדה.